

Et forstanderskifte

Møller, Jes Fabricius

Published in:
Forårshilsen fra Køng

Publication date:
1998

Document version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Møller, J. F. (1998). Et forstanderskifte. *Forårshilsen fra Køng*.

FORÅRSHILSEN

fra

KØNG

maj 98

EN OVERDRAGELSESFORRETNING - FORSTANDERSKIFTET I KØNG I 1922

v/ Jes Fabricius Møller, Grundtvigs Højskole Frederiksborg

Historien om, hvordan Olaf Skov overtog Køng Højskole i 1922, fortæller han selv i en nekrolog - udgivet som privattryk i 1951 - over Laurits Andersen:

En dejlig sommerdag anno 1922 gæstede to vestfynboer - Laurits Andersen og Vilhelm Møller - Grundtvigs højskole i Kgs. Lyngby; de ville tale med lærerparret Margrete og Olaf Skov

om overtagelsen af Køng Højskole, som manglede et forstanderpar. Da de to parter havde set hinanden lidt an og vekslet nogle ord om vejret og stedet, gik man ind i dagligstuen. Her fik Laurits Andersen snart øje på V. Brøckers og Jakob Knudsens billeder, som indtog en hædersplads, og så, ja, så var vi, som man siger, på bølgelængde. Aftalen og overtagelsen blev truffet, og da ferien kom, holdt

det nye forstanderpar og en lille fyr i vuggen deres indtog på Køng højskole

Til opklaring skal det anføres, at Valdemar Brøcker (1852-1929) var grundtvigsk fri- og senere valgmenighedspræst med en meget liberal indstilling til skriftens autoritet og moralens bud, hvilket gjorde ham ilde set i vide kredse. Da Jakob Knudsen (Se nu stiger solen) som fraskilt skulle giftes 2. gang, forestod Brøcker til manges forargelse vielsen. Den lille fyr i vuggen var i øvrigt senere biskop i Ribe, Helge Skov.

Skovs beskrivelse af den gemyttlige overenskomst baseret på håndslag og umiddelbar gensidig sympati er en veldrejet beretning, som egner sig glimrende til at gå over i højskolens store katalog af mytelignende fortællinger om folkeligheden i Danmark. Men fortællingen dækker over en temmelig sej og langstrakt forhandlingsproces, hvor økonomien spiller en ho-

vedrolle. Det fremgår af en række breve, som Skov sendte til Vilhelm Møller, i foråret og sommeren 1922.

Vilhelm Møller (1885-1955) drev sammen med sin kone Katrine (1887-1960) Landmålergården indtil den blev udstykket og overtaget af Hjemstavnsforeningen i 1930. Vilhelm var min farfars bror, og han var sammen med føromtalte Laurits Andersen (1879-1951), Truelsemosegård, en hovedkraft blandt de af egenens folk, som havde stillet sig som garanter for højskolen i Køng. Af hans datter, min grandkusine, Inger Møller, som er født på gården i 1916, har jeg lånt nogle breve, som Olaf Skov sendte til Vilhelm Møller, da der blev forhandlet om Skovs ansættelse som forstander for højskolen. Brevene vil blive overgivet til Stadsarkivet i Odense.

Breve giver et lille indblik i de problemer, som forbandt sig med en sådan overtagelse. Dengang var der jo ingen, der havde penge, som min grandkusine siger. Ganske vist var hverken Laurits Andersen eller Vilhelm Møller ligefrem husmænd, men

der var ikke længere pen-gerigelighed som under verdenskrigen.

Olaf Skov havde i 1922 været lærer på Grundtvigs Højskole siden 1919. Den lå dengang i Lyngby lige ved siden af Lyngby Landbrugsskole, som den havde et tæt samarbejde med. Begge skolebygninger eksisterer endnu på Frilandsmuseets grund, hvor Grundtvigs Højskole tjener som værkstedsbygning for museets håndværkere. Den er lukket for besøgende, og man skal være forsigtig med at foreslå, at bygningen åbnes som museum for højskolebevægelsen i Danmark, for museer opretter man jo kun for det, som er ved at forsvinde. For nu at gøre historien komplet, skal det tilføjes, at kredsen bag Grundtvigs Højskole solgte ejendommen til Frilandsmuseet i midten af 1930'erne, og for pengene købte de den fallerede Frederiksborg Højskole i 1937. Det er forklaringen på skolens nuværende og lidt omstændelige navn Grundtvigs Højskole Frederiksborg.

Olaf Skov interesserede sig levende for den gamle bondekultur. I skolens årsskrift i 1921

skrev han om det gode gamle og det moderne, en artikel hvori han hylder de gamle gårdes enkelhed og sammenhæng med levevis og landskab: "Går jeg en dag gennem gamle Lyngby, Bondebyen, fryder det mig at se på en gammel, firelænget, sammenbygget gård. Væggene er hvidkalkede og taget er af strå. Hvor harmonisk og fredeligt". Det er den samme idylliserende betragtning af fortiden, som ligger til grund for Frilandsmuseets oprettelse i 1901. Bemærk Skovs retskrivning. Allerede længe før retskrivningsreformen af 1948 var det almindeligt i grundtvigske og kulturradikale kredse at bruge bolle-å og skrive navneord med småt. Det må også for Skov have været en måde at signalere sit tilhørsforhold på, en afstandtagen til det tyske og en tilkendegivelse af at være i pagt med fremtiden. Der er i den grundtvigske fortidsdyrkelse også et meget stærkt håb om en bedre fremtid.

Husflid og hjemmesnedkrede møbler kan han meget bedre lide end fabriksfremstillet inventar og sentimentale tyske olietryksbilleder med tekst på et rædselsfuldt dansk. Denne inte-

resse for den naturgroede byggestil bragte Skov med sig til Køng, hvor han blev formand for Vestfyns Hjemstavnsforening, der stod bag købet af min farfars brors gård. Det skal retfærdigvis tilføjes, at det var Olaf Andersen, lærer på Køng, der var den egentlige idémand bag museumsprojektet (se Køng Højskoles Aarskrift 1930). Olaf Andersen, selv fhv. højskoleforstander, har givetvis bifaldet, at en meningsfælle blev ansat som forstander.

Køng Højskole i Kierkegaards tid

Kontakten etableres, da Skov banker. Opfyldt skriver et kort brev til Møller påskelørdag 1922 (15. april), hvori han præsenterer sig og meddeler, at han har hørt fra forstander H. Juhl Andersen, skolens ejer siden 1919, at skolen er til salg. I et brev af 3. maj fortæller han, at han har været i Køng for at bese bygningerne. Om denne tur skrev Skov 10 år senere i skolens årsskrift: "Jeg sad i Assenstoget og nød udsigten mod øst over mod Verninge og Nr. Broby, og da jeg gik fra Glamsbjerg ned til skolen, frydede jeg mig over udsynet til Strandby og Jordløse banker. Opfyldt som jeg var af

rejseindtryk, undervurderede jeg ikke skolens bygninger, hvad jeg senere måtte erkende. Da jeg kom hjem og begejstret fortalte, at nu havde jeg fundet det sted, hvor jeg mente, vi skulde have vor egen skole, blev min kone ikke lidt forbavset ved at høre, det var i Køng. Jeg havde nemlig været i Jylland, hvor jeg - efter opfordring - så på en anden skole, og det var uden min kones vidende, at jeg lagde rejsen om ad Køng." Denne begejstring kan ikke spores i brevene til Møller. Skov er stadig meget loren ved at købe

skolen, da han bl.a. ikke ser sig i stand til at præstere nogen stor udbetaling. Desuden mener han, at en forstanderejet skole ikke har samme mulighed for at man får tilknytning til egnen som én, der ejes af en skolekreds. Det var et synspunkt, som han allerede havde fremført i en artikel i Højskolebladet den 14. november 1919. Skov havde i nogle år været fast bidragyder til Højskolebladet. Især havde han refereret fra forskellige møder og kurser.

I pakken med breve til Møller finder man et fra overlærer A.D.

Thyssen i Lyngby, en slægtning til pastor Thyssen i Køng. Skolekredsen i Køng er blevet interesseret nok i Skov til at de har bedt overlæreren om en udtalelse. Han skriver den 22. maj til Møller efter at have indhentet oplysninger hos folk med tilknytning til Grundtvigs Højskole: "Vidnesbyrdet lød på, at Olaf Skov er en stille, tilbageholdende, brav Mand, som nyder alm. godt Omdømme. Hvordan står han i politisk Henseende? spurgte jeg. "Det ved jeg ikke" lød svaret. Hvilke Aviser læser han? Dem, der kom på skolen. "Han er vistnok Venstremand" Er han religiøs? "Ja, han går i Kirke, er grundtvigianer, måske med tilnærmelse til Brøcker." Thyssen tilføjer endvidere, at familien Skov gerne samlede eleverne om sig i deres hjem "og gøre det hyggeligt for dem".

Et brev fra Skov er dateret den 7. januar, men ud fra sammenhængen må det bedømmes til at være fra begyndelsen af juni. Hvorom alting er, føler Skov sig tydeligvis ikke tryk ved H. Juhl Andersen. "Juhl Andersen havde ærgret mig ved sin ordflom og sine løse udtalelser"

Køng højskole ca 1920

skriver han og anklager Juhl Andersen for at ville sælge på falske forudsætninger. Er der mon tilstrækkeligt gode udsigter for en profitabel drift af skolen? I hvert fald er skolen udstyret med en splinterny elevfløj. I et brev af 25. maj fremgår det, at Skov har konsulteret ministeriets tilsynsførende ved højskolen, dr. Moltesen, som ikke regnede med så stor understøttelse, som Juhl Andersen havde stillet i udsigt, ja fandt at det var økonomisk voveligt at købe Køng." Skov forsøger tydeligvis at presse prisen. Bestyrelsen for højskolen har foruden til Skov også tilbudt højskolen til Mesterforeningen

for bygningshåndværkere på Fyn, men i et venligt brev af 14. april 1922 må tømrmester P.G. Frandsen på foreningens vegne meddele Møller, at forslaget ikke har vundet tilslutning blandt medlemmerne. Det ser dog ud til, at der i maj måned fortsat foregår trekantforhandlinger mellem Skov, Mesterforeningen og lederen af skolens håndværksafdeling, bygmester Jensen, og der hersker endnu uklarhed om højskolens fremtidige opbygning: skal der være en skole med håndværkerafdeling, blot almindelig højskole eller to skoler? I et brev af 18. maj hedder det bl.a.:

“Bygm. Jensens stilling er nu anderledes, end da jeg modtog hans første brev. Da opfordrede han mig til at købe, nu fortæller han, at de mellem udvalget og mesterforeningen på ny indledede forhandlinger hindrer ham i at tage stilling. - Havde han sagt ja til at fortsætte samarbejdet med højskolen som hidtil, var handelen nok gået i orden. Først om en ugestid kan han give svar. - Jeg spurgte også J. om muligheden for at gå tilbage til alm. højskole, hvis h.h. [håndværkerhøjskolen] ikke vilde gå, men derom er der ikke tale. - Derfor er jeg nu stemt for, at skolen fortsætter som alm. højskole m. håndværker afdeling. J. foreslår, at jeg skal bede udvalget holde forhandlingerne åben med mig, til mesterforeningen har givet svar. Det ser lidt mærkeligt ud. Jeg mener, at det er mesterforeningen, der må bede mig vente, da udvalget har tilbudt mig skolen.”

Der er åbenbart usikkerhed om tilskuddet, fordi handelsministeriet giver tilskud til håndværksafdelingen, medens undervisningsministeriet giver tilskud til den almindelig højskoledrift, og det ene tilskud

skal delvist modregnes i det andet.

I slutningen af maj ser det ud til, at de lokale håndværkere vil købe skolen. Skov forsøger i et brev af 3. juni at skære igennem: “Mit syn på sagen er dette, at det vil være sundest at gå over til håndværkerhøjskole. Jeg er villig til at komme og drive skolen som alm. højskole det første år, og så vil jeg prøve at få sommerskolen fortsat, hvad jeg har grund til at tro lader sig gøre.” Skov kan altså godt se den økonomiske fordel i at drive håndværkerskole, men han har mest lyst til at drive almindelig højskole.

I begyndelsen af juni er alting stadig usikkert. Skov meddeler Møller den 7. juni, at han gerne vil give, hvad han kan overkomme, “men kan det ikke gå, skulde man helst kunne komme fra Køng på en ordentlig måde. - Nu tænker jeg jo, at håndværkerhøjskolen kommer, men hvis håndværkerne ikke kan få bevillingen, og skal fortsætte som hidtil, kan prisen så ikke sættes noget lavere - især hvis elevtilgangen bliver sløj.”

Det ser ud til, at prisen bliver som Skov ville have den. I juni rejser Møller sammen med

Laurits Andersen til Lyngby. Det er det besøg, som Skov skildrer som omtalt til indledning, og som besejler aftalen mellem parterne, men der er alligevel uklarheder. Den 2. juni skriver Skov:

“Kære Vilh. Møller! Det er nok ikke helt rigtigt, at jeg har udsat at svare Dem og sende kontrakten, da Juhl Andersen jo også efter denne ordlyd skulde skrive under i juni. Jeg har jo bedt dem undskylde, det er skoleplanen, der har taget al min fritid. Nu er den færdig fra min hånd, og jeg skal snart sende den. - Kontrakten kunde jeg ellers godt have sendt, men først nu bemærkede jeg, at der stod: “Gælder fra 11. dennes”. Jeg indrømmer, at det er rimeligt, at jeg skal købe, hvis jeg nægter at gå med til håndværkerskolen; dog vil jeg gøre opmærksom på, at min stilling var bedre efter udkastet af 16. juni, for der var det efter mit ønske, overgangen kunde ske, nu kan jeg smides væk. Men jeg stoler på, at retsindige mænd som De og L. Andersen vil stå på min side under eventuelle forhandlinger med håndværkerne.

I kontrakten står intet om indtægter af sten og grus; men det

er vist også unødvendigt, hvis De har talt med alle vedkommende om, at fra 1. juni tilfalder indtægten mig. Ja, er det unødvendigt, da jeg nu er forpagter? Det er jo da meningen, jeg skal have den mulige indtægt?

- Jeg håber så, de vil sørge for en vognladning tørv til den nævnte pris og nogle læs hakkebrænde; min kone vil gerne have fire læs, hvis det kan lade sig gøre."

Derefter følger nogle overvejelser om offentliggørelsen af Skovs tiltrædelse i pressen. Derpå lidt mere praktisk om indflytningen: "Juhl A. har klaget sig over, at han blev husvild nu, og at det var småt med pengene. Jeg har tilbudt ham at blive boende foreløbig, selv om vi nok vil have lejligheden sat i stand og flytte ind der. Om han tager imod det, svarede han intet på. Så har jeg afkøbt ham Salmonsens leksikon til at par hundrede kroner, som jeg har betalt. - Meget kan det vel ikke hjælpe, men jeg vil få nok at bruge mine skillinger til. Gid han snart måtte få noget."

Selvom Juhl Andersen endnu ikke havde fundet et andet sted at bo, flyttede familien Skov til

Køng i de første dage af august. Enden på historien blev, at Skov overtog skolen som forpagter, hvorpå han købte den i 1924, solgte den i 1935, men ejede skolen igen i 1937-50. Også efter 1922 fortsatte skolen med en håndværkerafdeling med bygmester Jensen som leder. Lærer Olaf Andersen gav sin nye forstander følgende meget afdæmpede skudsmål i Højskolebladet, 13. oktober 1922: "Man kan næppe tale om "Typer" mellem danske højskolelærere. Dertil er hver enkelt for særpræget. Og dog, mellem de yngre er der adskillige som i deres hele fremtræden har et vist fælles Præg. Det er ikke den brede, vidtfavnende Folkelighed der særtegner disse Folk. Det er en vis nøgtern tilforladelighed, en sund og lys Vederheftighed. De hører ikke til de meget talende, kun når de har noget på hjerte vover de sig frem i et Ordskifte. De arbejder ærligt og i Stilhed på deres egen Udvikling, og de søger ikke alene at opildne deres Lærlinge, men også at føre dem frem til Selvudfoldelse og Dygtiggørelse.

Olaf Skov, Køng Højskoles nye Forstander, er en Ener i denne

flok. Der er over hans Væsen en stilfærdig vindende Tone som uvilkårligt fremkalder Tryghed og Tillid. Han sidder inde med en grundig og veltilegnet Viden og ejer et sundt og roligt Omdømme".

Til slut vil det måske være på sin plads at give Olaf Skov selv ordet. Han sender i et af sine breve en lille levnedsskildring til Vilhelm Møller. Det er en typisk historie om vækkelsen ved mødet med den store personlighed. Den djærve fremstillingsform dækker over en dyb patos. Arket med skildringen er udateret, men stammer sandsynligvis fra juli måned, da Vilhelm Møller står for at skulle introducere Skov for den fynske presse. Den fulde ordlyd - inklusiv regibemærkningerne til Møller - er:

"Jeg er født i Torkilstrup på Falster, Ingemanns fødeby. Da jeg var 7 år, fik vi en ny præst, Morten Bredsdorff. Hans første fortjeneste var, at han fik rejst en mindesten på hundredeårsdagen for Ingemanns fødsel (28 - 5 - 1889). Fra hans konfirmandundervisning og ungdomsmøderne i præstegården har jeg mange gode minder. Når han

fortalte om, hvordan V. Birke-
dal, hans svigerfar, der holdt
gudstjeneste i en lade, da kirken
var lukket for ham, da var det
som en ny verden åbnede sig
for een. Og han havde haft be-
søg af Peter Larsen Skræppen-
borg. At denne, en jævn bon-
demand, kunde aflægge et kri-
steligt vidnesbyrd undrede mig
meget. - Ved møderne i præste-
gården hørte jeg Th. Bredsdorff
tale. Han var da lærer på Frede-
riksborg, og da en kammerat
fortalte mig om Begtrups fore-
drag, måtte jeg dertil. To år var
jeg der, en tid, der fik afgørende
betydning for mig. Særlig var
jeg optaget af Begtrups Grundt-
vig-foredrag. Nu var jeg klar
over, at jeg vilde være højskole-
lærer. Før min egentlige uddan-
nelse begyndte, var jeg på Val-
lekilde, der var en skole med et
lidt andet præg; der var meget
hemligt, og jeg benyttede mig
meget af Ingeborg Triers gæst-
frihed.

For at prøve mig selv uddanne-
de jeg mig først som gymna-
stiklærer og sløjdlærer, fik lyst
til at fortsætte og tog til Askov.
Efter et par vintre der og et kur-
sus for yngre højskolelærere,
fik jeg plads som lærer på Vin-
ding højskole. Ved forstande-

**Kong Højskole, 1931 -
efter ombygningen i 1930**

rens død, da jeg havde været der
1 år, blev jeg friskolelærer et
par år. Men jeg ønskede mig
atter ind i højskolen, følte dog,
at min uddannelse var for man-
gelfuld, hvorfor jeg søgte og fik
ministeriets etårige kursus på
statens lærerhøjskole. Derfra
kom jeg til Kerteminde Høj-
skole, men på grund af forstan-
derskifte var jeg kun der 1 år. -
Ligeså gik det på Hindsholm.
Min næste plads var på Testrup,
hvor jeg var 4½ år, og nu har
jeg været her i 3 år.

Som en vigtig del af min ud-

dannelse regner jeg mine rejser.
Jeg har rejst i Norge, Sverrig,
Tyskland og England. Til sidst-
nævnte land havde jeg stipendi-
um fra ministeriet.

Min kone er fra Koldingegnen
og vi er begge i 40 års alderen.
Hun hører hjemme i Brøckers
kreds - men det må der måske
ties stille med - der er jo folk,
der lider af Br.-forskræk-
kelse! - Vore fædre er (havde
været) håndværkere; hendes
fader havde en tid ved siden af
landbrug. Men dette synes jeg
er offentligheden ligegyldigt og
jeg synes ikke, de skal remses
op alle de steder, jeg har været.”

Olaf Skov